ISSN 1339-3189

5/2025

Mladá veda

Young Science

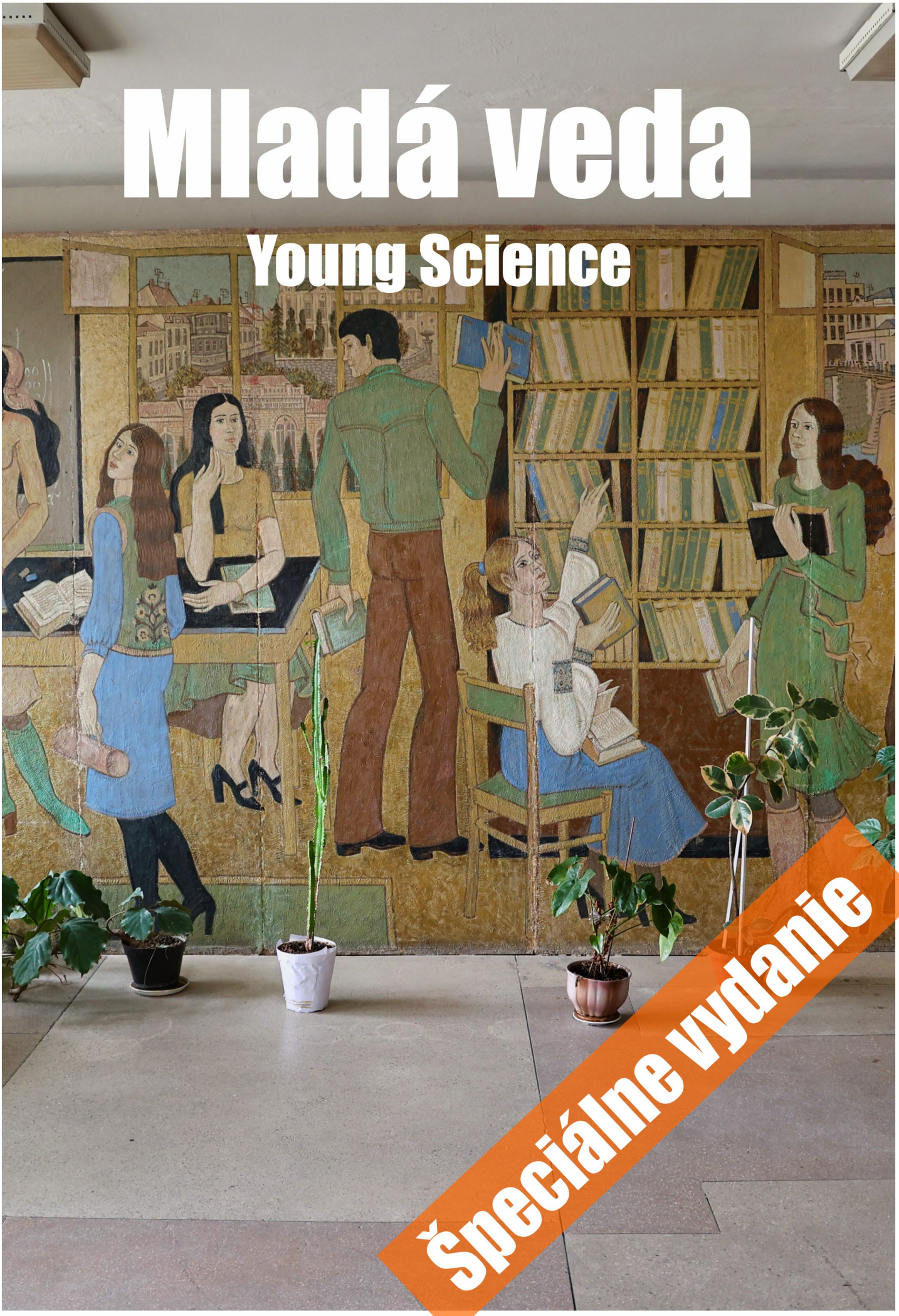

Špeciálne vydanie

www.mladaveda.sk

Mladá veda
Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 5, ročník 13., špeciálne číslo vydané v decembri 2025
ISSN 1339-3189, EV 167/23/EPP
Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk
Fotografia na obálke: Užhorodská národná univerzita. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

prof. Ing. Peter Adamišin, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)
doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)
prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)
Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)
PhDr. Veronika Kmetóny Gazdová, PhD. (Inštitút edukológie a sociálnej práce, Prešovská univerzita, Prešov)
doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)
Mgr. Monika Šavelová, PhD. (Katedra translatológie, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)
prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)
doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra veřejné ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)
doc. Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)
Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)
PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)
RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)
PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF, Nitra)
Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.
www.universum-eu.sk
Javorinská 26, 080 01 Prešov
Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

Mladá veda
Young Science
ISSN 1339-3189

PREDHOVOR K ŠPECIÁLNEMU ČÍSLU

Miroslava Knapková

Rok 2022 predstavoval pre európske vysoké školstvo zásadný medzník. Agresia Ruskej federácie voči Ukrajine vyvolala bezprecedentný pohyb obyvateľstva, ktorého súčasťou boli aj desaťtisíce ukrajinských študentov nútených prerušiť svoj študijný či profesijný život. Európske univerzity sa okamžite ocitli v situácii, ktorá presiahla rámec bežnej internacionalizácie a vyžadovala komplexné riešenia v oblasti inklúzie, podpory a adaptácie študentov-utečencov. Práve v tejto súvislosti vznikol projekt EIUS: European Inclusion of Ukrainian Students, ktorého hlavným cieľom je vytvoriť vedecky podložené poznatky o podmienkach adaptácie, potrebách študentov a efektivite systémových opatrení v rôznych európskych krajinách.

Špeciálne číslo časopisu Mladá veda, ktoré máte pred sebou, je jedným z výsledkom tohto projektu. Predstavuje ucelený súbor teoretických, analytických a empirických príspevkov, v ktorých sa prelínajú právne, sociologické, ekonomické, pedagogické a interkultúrne perspektívy.

Cieľom tohto špeciálneho čísla je poskytnúť viacvrstvový pohľad na inklúziu ukrajinských študentov, ktorý presahuje rámec okamžitej humanitárnej reakcie a ponúka hlbšie porozumenie dlhodobým procesom – od jazykovej a sociálnej adaptácie až po legislatívne aspekty, ekonomické dopady a subjektívne skúsenosti študentov v rozličných európskych kontextoch.

Tematicky možno texty zaradiť do niekoľkých hlavných oblastí:

- Makroúroveň európskej a národnej reakcie na príchod ukrajinských študentov – právne, inštitucionálne, politické a spoločenské rámce; kritické hodnotenie postupov jednotlivých krajín.
- Mikroúroveň univerzitných opatrení a každodenných integračných procesov – skúsenosti študentov, zamestnancov a podporných tímov; opatrenia fakúlt a univerzít.
- Sociálno-psychologické a kultúrne dimenzie integrácie – jazykové motivácie, pocit prijatia, adaptačné stratégie, sociálna izolácia a interkultúrna komunikácia.
- Ekonomické a pracovnoprávne súvislosti – dopady vojny na trh práce, prístup študentov a utečencov k zamestnaniu, pracovnoprávne obmedzenia a bariéry.
- Inovatívne prístupy k podpore inklúzie – storytelling, hodnotovo orientované prístupy, právo na vzdelanie, prevencia izolácie a posilňovanie komunitnej kohézie.

Spolu tieto články vytvárajú konzistentný vedecký celok, ktorý približuje rôzne dimenzie príchodu ukrajinských študentov do Európy. Od analytických a právnych štúdií až po empirické výskumy a prípadové štúdie prinášajú autori komplexné poznatky o výzvach, potrebách aj možnostiach, ktoré tento historický moment prináša európskemu vysokému školstvu.

Zároveň jednotlivé príspevky poukazujú na to, že úspešná inklúzia nie je len technickým procesom, ale vyžaduje si hodnotovo orientovaný prístup, rešpektovanie

kultúrnych špecifík, systematickú podporu duševného zdravia a najmä citlivú, na dôkazoch založenú akademickú politiku.

V mene riešiteľského tímu projektu EIUS vyjadrujem poďakovanie všetkým autorom a recenzentom za ich odborný prínos a mimoriadne úsilie. Verím, že toto špeciálne číslo prispeje k lepšiemu porozumeniu procesov, ktoré formujú európsky akademický priestor v období významných spoločenských zmien, a stane sa podnetom pre ďalší výskum aj praktické opatrenia v oblasti inkluzívnej internacionalizácie.

Toto číslo časopisu Mladá veda je výstupom projektu Erasmus+ „European Inclusion of Ukrainian Students“, číslo projektu 2023-1-SK01-KA220-HED-000157553. (Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or Slovak Academic Association for International Cooperation (SAAIC). Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them”).

Co-funded by
the European Union

Mladá veda
Young Science
ISSN 1339-3189

Vol. 13 (5), pp. 103-118

ADAPTÁCIA UKRAJINSKÝCH ŠTUDENTOV V SLOVENSKOM VYSOKOŠKOLSKOM PROSTREDÍ: PRÍPAD EKONOMICKEJ FAKULTY UNIVERZITY MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI

ADAPTATION OF UKRAINIAN STUDENTS IN THE SLOVAK HIGHER EDUCATION ENVIRONMENT: THE CASE OF THE FACULTY OF ECONOMICS OF MATEJ BEL UNIVERSITY IN BANSKÁ BYSTRICA

Mário Moraučík, Timotej Šagúl[1]

Autori sú študenti inžinierskeho štúdia na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Venujú sa oblasti ekonomiky verejného sektora.

The authors are master's degree students at the Faculty of Economics of Matej Bel University in Banská Bystrica. Their academic focus is on public sector economics.

Abstract

In the article entitled "Adaptation of Ukrainian students in the Slovak higher education environment: the case of the Faculty of Economics of the Matej Bel University in Banská Bystrica", the authors analyze the responses obtained through a questionnaire survey among Ukrainian students of the Faculty of Economics of the Matej Bel University in Banská Bystrica studying in the second to fifth year in the Slovak language. The subject of the study is the adaptation process with an emphasis on the linguistic, cultural, but also political challenges that Ukrainian students encounter daily in everyday life, but also in the academic environment. The findings are analyzed and compared with studies carried out in Slovakia and abroad, and subsequently, based on the questionnaire survey and other professional studies, recommendations are created that can contribute to the successful adaptation of Ukrainian students. The main goal of this paper is to draw attention to the problems perceived by Ukrainian students at the Faculty of Economics of Matej Bel University and to subsequently create appropriate recommendations that can improve the quality of life of Ukrainian students not only at this faculty but also help with the integration of these students.

[1] Adresa pracoviska: Bc. Mário Moraučík, Bc. Timotej Šagúl, Ekonomická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Tajovského 10, 974 01 Banská Bystrica
E-mail: mmoraucik@gmail.com, sagultimotej@gmail.com

The knowledge gained should contribute not only to a better understanding of integration mechanisms at the Faculty of Economics of Matej Bel University, but may also be beneficial for other universities and institutions that are trying to support Ukrainian students in coping with difficult life changes.
Key words: adaptation of Ukrainian students, language barriers, cultural challenges, social relations and inclusion

Abstrakt
V príspevku s názvom „Adaptácia ukrajinských študentov v slovenskom vysokoškolskom prostredí: prípad Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici“ sa autori zaoberajú analýzou odpovedí získaných prostredníctvom dotazníkového prieskumu medzi ukrajinskými študentmi Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici študujúcimi v druhom až piatom ročníku v slovenskom jazyku. Predmetom skúmania je adaptačný proces s dôrazom na jazykové, kultúrne, ale aj politické výzvy, s ktorými sa ukrajinskí študenti dennodenne stretávajú v každodennom živote, ale aj v akademickom prostredí. Zistenia sú analyzované a porovnávané s realizovanými štúdiami na Slovensku ale aj v zahraničí, a následne, na základe dotazníkového prieskumu aj iných odborných štúdií, sú vytvorené odporúčania, ktoré môžu prispieť k úspešnej adaptácii ukrajinských študentov. Upozornenie na problémy, ktoré vnímajú ukrajinskí študenti na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela a následné vytvorenie vhodných odporúčaní, ktoré môžu skvalitniť život ukrajinských študentov nielen na tejto fakulte a zároveň pomôcť integrácií týchto študentov je hlavným cieľom tohto príspevku. Získané poznatky majú prispieť nielen k lepšiemu porozumeniu integračných mechanizmov na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela, ale môžu byť prínosné aj pre ďalšie vysoké školy a inštitúcie, ktoré sa snažia podporiť ukrajinských študentov pri zvládaní náročných životných zmien.
Kľúčové slová: adaptácia ukrajinských študentov, jazykové bariéry, kultúrne výzvy, sociálne vzťahy a inklúzia

Úvod

Integrácia cudzincov na Slovensku je aktuálna téma, ktorá je v posledných rokoch značne diskutovaná, či už v politickej ale aj v medziľudskej sfére, najmä v súvislosti s vojenským konfliktom na Ukrajine. Integrácia by mala pomôcť cudzincom lepšie sa začleniť do nového prostredia a rozvíjať svoj osobný či profesijný potenciál, ale aj prispievať k obohateniu kultúrneho, sociálneho a ekonomického života prijímajúcej krajiny. Dobre nastavené integračné mechanizmy znižujú riziko sociálneho vylúčenia, podporujú medziľudské porozumenie a posilňujú solidaritu.

V našej práci sme sa zamerali na integráciu ukrajinských vysokoškolských študentov na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. V kontexte vzdelávania je integrácia obzvlášť dôležitá, pretože vytvára podmienky, v ktorých môžu zahraniční študenti plnohodnotne participovať na akademickom živote a prispievať k medzinárodnému rozmeru univerzitného prostredia.

Situácia ukrajinských študentov je pritom špecifická. Ich príchod na Slovensko nie je motivovaný iba snahou o získanie kvalitného vysokoškolského vzdelania v blízkosti domova,

ale často aj zložitými životnými okolnosťami spôsobenými vojenským konfliktom na Ukrajine. Táto skutočnosť výrazne ovplyvňuje ich adaptačný proces, ktorý presahuje rámec bežných výzev, akým čelia zahraniční študenti prichádzajúci z iných krajín. Jazykové bariéry, kultúrne rozdiely, či potreba začleniť sa do akademického prostredia, sú u ukrajinských študentov prepojené s psychickou záťažou, neistotou a obavami o budúcnosť ich rodín.

Hlavná časť nášho príspevku sa opiera o výsledky získané z dotazníkového prieskumu, ktorý sme distribuovali medzi študentov druhého až piateho ročníka Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Na základe tohto prieskumu medzi ukrajinskými študentmi sme skúmali rôzne úskalia adaptačného procesu, pričom špeciálnu pozornosť sme venovali jazykovým, kultúrnym a politickým aspektom.

Tieto zistenia môžu prispieť nielen k hlbšiemu porozumeniu spôsobov integrácie na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela, ale aj k formovaniu širších podporných stratégií pre ukrajinských študentov na ďalších vysokých školách a eventuálne aj ich rozšírenie mimo vysokoškolského sektoru. Práve zistenie a analýza tých najväčších problémov, s ktorými sa ukrajinskí študenti na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela denne stretávajú, a porovnanie s inými štúdiami v tejto oblasti, upozornenie na tieto problémy a následný návrh riešení týchto problémov, je hlavným cieľom nášho príspevku.

Metodológia skúmania

Čiastkovým cieľom príspevku je zistenie najväčších výzev, s ktorými sa ukrajinskí študenti Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici počas svojho štúdia stretávajú a porovnanie týchto zistení s inými realizovanými prieskumami nielen v prostredí vysokých škôl. Hlavným cieľom je návrh vhodných opatrení, ktoré týmto študentom na základe ich vlastných názorov a ich vlastného pohľadu môžu pomôcť v lepšej integrácií a zapadnutí medzi ostatných – domácich študentov.

Prieskum medzi ukrajinskými študentmi Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela sa realizoval v priebehu v priebehu augusta a septembra 2025 prostredníctvom online dotazníka. Tento dotazník bol distribuovaný všetkým ukrajinským študentom denného štúdia študujúcim v slovenskom jazyku v druhom až piatom ročníku. Študentov prvého ročníka sme do prieskumu nezahrnuli, nakoľko prieskum bol realizovaný ešte pred začiatkom výučbovej časti akademického roka, čo znamená, že títo študenti by neboli schopní zodpovedať niektoré otázky. Študentov študujúcich v anglickom jazyku sme do prieskumu nezahrnuli, pretože ich odpovede by časť dotazníka zameranú na jazykové prekážky mohli skresliť.

V dobe zbierania odpovedí na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela v druhom až piatom ročníku študovalo 34 študentov z Ukrajiny v slovenskom jazyku. Nášho prieskumu sa zúčastnilo 15 študentov, čo predstavuje približne 44 % z aktuálneho počtu študentov. Zapojení študenti študujú študijné programy Ekonomika a manažment podniku, Cestovný ruch a Financie, bankovníctvo a investovanie – na prvom stupni, a Ekonomiku a manažment malých a stredných podnikov – na druhom stupni. Na prvom stupni študuje celkovo 26 študentov, z čoho nám odpovedalo 10 študentov, čo predstavuje 38,5 %. Zo siedmich študujúcich na druhom stupni nám odpovedali piati, čo predstavuje viac ako 71 %.

V príspevku sú analyzované odpovede respondentov na otázky z dotazníka, ktoré, kde je to možné, sú porovnávané s inými realizovanými štúdiami nielen v oblasti vysokého

školstva. Okrem zatvorených otázok, kde respondenti vyberali svoju odpoveď z možností, dotazník obsahoval aj otvorené otázky, ktoré sme využili najmä na tvorbu odporúčaní.

Adaptácia ukrajinských študentov v slovenskom akademickom prostredí

Ruská agresia na Ukrajine viedla k odchodu veľkého počtu Ukrajincov do zahraničia, z čoho značná časť utečencov prišla na Slovensko. Medzi ukrajinskými utečencami sa nachádza aj početná skupina vysokoškolských študentov, ktorí hľadali možnosti štúdia v zahraničí. Školy a inštitúcie vyššieho vzdelávania zohrávajú kľúčovú úlohu pri zabezpečovaní stability pre ukrajinských utečencov a tiež pri zmierňovaní ich psychického stresu (Európska komisia, 2022).

Od vypuknutia vojny na Ukrajine sa zrealizovalo viacero výskumov zaoberajúcich sa problematikou adaptácie detí z Ukrajiny v materských a základných školách krajín Európskej únie. Pokiaľ však ide o problémy, s ktorými sa stretávajú študenti vysokých škôl, tieto sú analyzované zriedka. Pre poskytnutie bezpečného a kvalitného miesta na vysokoškolské štúdium pre ukrajinských utečencov sú podľa Európskej komisie (2022) potrebné rozsiahle podporné opatrenia, ako je jazyková príprava, finančná podpora, alebo rezervované študijné miesta.

Takéto opatrenia značná časť krajín Európskej únie zaviedla. Medzi najčastejšie formy podpory v zahraničí patrilo vyčleňovanie špeciálnych miest na univerzitách, ktoré umožnili prístup k štúdiu bez priamej konkurencie s domácimi uchádzačmi. Dôležitú úlohu zohrávala aj finančná pomoc v podobe štipendií alebo grantov, ktorú poskytovali vlády alebo samotné univerzity.

Značný dôraz sa kládol na jazykové vzdelávanie, keďže neznalosť vyučovacieho jazyka bola pre mnohých utečencov zásadnou bariérou. Univerzity ponúkali intenzívne jazykové kurzy a doplnkové programy, ktoré mali študentom pomôcť adaptovať sa na akademické prostredie. Okrem toho sa rozvíjali uvítacie a integračné programy, online vzdelávacie možnosti, poradenské služby či psychologická podpora. Významnou súčasťou podpory boli aj mentoringové a „buddy“ programy, ktoré uľahčovali sociálnu integráciu utečencov v novom prostredí.

Slovenské vysoké školy sa rovnako situácii rýchlo prispôsobili. Už pár dní po začiatku ruskej agresie Slovenská rektorská komora uviedla (2022): „*Na väčšine univerzít boli zriadené kontaktné centrá, ktoré ponúkajú sociálno-psychologické poradenstvo, komunikáciu a koordináciu aktivít nielen na vysokej škole, ale aj v príslušnom meste alebo dokonca VÚC*“. Taktiež bola na Slovensku poskytovaná finančná podpora ukrajinským študentom vo forme sociálnych alebo mimoriadnych štipendií v rozmedzí od 150 do 300 eur. K tomu sa pridalo odpustenie poplatkov za ubytovanie, zníženie členských poplatkov spojených so službami v študentských domovoch či zrušenie poplatku za podanie prihlášky na štúdium.

Podľa zistení OECD (2022) by sa mali školy zamerať na nasledujúce skutočnosti:

- Utečencom / študentom môže chýbať sociálna opora, pocit stability, kontakt so svojou komunitou — to zvyšuje psychický stres.
- Dôležité je zabezpečiť psychosociálnu podporu, napríklad cez poradenstvo, peer-support, skupinové aktivity, komunitné siete.
- Programy, ktoré kombinujú akademickú pomoc s emocionálnou podporou, sú účinnejšie.

- Potrebné je monitorovanie a hodnotenie intervenčných opatrení, lebo účinnosť pomoci sa môže líšiť v rôznych kontextoch.
- Prístup musí byť flexibilný a citlivý na traumy.
- Zapojenie univerzít, miestnych komunít, študentov.
- Integrácia psychoedukačných aktivít, tréningy zvládania stresu, podporné spoločenské aktivity môžu pomôcť zmierniť izoláciu a pocit „nepatrenia".

Napriek niekoľkým rokom snahy pomôcť ukrajinským študentom sa ešte stále stretávajú s problémami, ktorým slovenskí študenti nečelia. Tieto problémy nie sú iba jazykové, aj keď tie podľa mnohých štúdií zaoberajúcich sa rôznymi stupňami štúdia, napr. Hlaďo a kol. (2024), predstavujú najväčší problém. Napriek zameraniu ich štúdie na iný typ škôl považujeme za relevantné aj pri našej téme postoje, ktoré zaznamenali k jazyku. Hlaďo a kol. (2024) uviedli, že snaha naučiť sa jazyk krajiny, do ktorej ukrajinskí utečenci prišli, nie je vyslovene kvôli štúdiu, ale najmä kvôli možnosti nadväzovať kontakty a priateľstvá. Tieto neskôr vedú k ďalšiemu zdokonaľovaniu jazyka.

Medziľudské vzťahy predstavujú základný pilier fungovania každej spoločnosti. Ako uvádza Sravanti v článku Interpersonal Relationships: Building Blocks of a Society (2017), kvalita vzťahov medzi jednotlivcami je rozhodujúcim faktorom nielen pre osobnú pohodu, ale aj pre stabilitu a súdržnosť komunity. Medziľudské vzťahy vytvárajú sieť vzájomnej podpory, dôvery a spolupráce, ktorá umožňuje efektívnu komunikáciu a adaptáciu jednotlivcov v novom prostredí. V kontexte vysokoškolského štúdia sú tieto vzťahy kľúčové pre integráciu študentov – napomáhajú vytvárať pocit spolupatričnosti, znižujú riziko sociálnej izolácie a podporujú emocionálnu stabilitu.
Podobne aj v Impact of Social Network Size and Contact Frequency on Resilience (2021) Kim a kol. poukazujú na to, že veľkosť sociálnej siete a frekvencia kontaktov s blízkymi osobami významne prispievajú k odolnosti a psychickej stabilite jednotlivca. Zdôrazňujú, že časté sociálne interakcie poskytujú emocionálnu podporu, znižujú pocity osamelosti a pomáhajú lepšie zvládať stres spojený s novým prostredím. V prípade ukrajinských študentov na slovenských univerzitách tieto zistenia potvrdzujú, že udržiavanie pravidelných kontaktov – či už s krajanmi, rodinou alebo slovenskými spolužiakmi – je dôležitým faktorom úspešnej adaptácie a znižovania psychickej záťaže spojenej so štúdiom v cudzom prostredí.

V hĺbkovej štúdií ukrajinských žiakov českých základných škôl spomenuli Hlaďo a kol. (2023) ďalší problém. Napriek tomu, že štúdia prebiehala na základných školách, prichádza s pomenovaním problému – nepripravenosťou škôl na výučbu, v tomto prípade českého jazyka, ako cudzieho jazyka. Hlaďo a kol. (2023, s. 1) uviedli: „Základní školy měly tendenci nadřazovat sociální adaptaci nad adaptací akademickou a ukrajinským žákům se snažily zajistit zejména psychologický a sociální komfort.", tiež dodali: „Výuka českého jazyka byla na školách zajišťována v různé intenzitě a s různým personálním obsazením". Tieto tvrdenia považujeme za aktuálne aj pri výučbe slovenského jazyka na vysokých školách, kde je tiež intenzita rôzna a nejednotná. V štúdií tiež písali o probléme segregácie, ktorá je tiež problémom, ktorý podľa nás nie je evidovaný iba na základných školách, ale aj v prípade vysokých škôl: „Vztahy ve třídách jsou do velké míry etnicky segregované".

Choi v štúdii More than Meets the Tie: Examining the Role of Interpersonal Relationships in Social Networks (2021) poukazuje na to, že samotné spojenia medzi ľuďmi nestačia na vytváranie skutočných sociálnych väzieb. Rozhodujúca je ich kvalita – dôvera, porozumenie a pravidelná interakcia. V prípade ukrajinských študentov na slovenských univerzitách tieto hlbšie vzťahy napomáhajú prekonávať izoláciu, uľahčujú adaptáciu v akademickom prostredí a posilňujú pocit spolupatričnosti so školskou komunitou. Preto ich treba podporovať a viesť aj slovenských študentov k budovaniu týchto vzťahov.

Podľa Berinšterovej (2023), ktorá sa zamerala na skúsenosti ukrajinských študentov na Slovensku, pričom osobitnú pozornosť venovala vzťahu medzi negatívnou emocionalitou a životnou spokojnosťou, negatívna emocionalita predstavuje tendenciu prežívať stres, úzkosť a iné nepríjemné emócie, ktoré môžu zásadne ovplyvňovať kvalitu života jednotlivca. Berinšterová (2023) skúmala aj úlohu skreslených informácií, ktoré chápe ako spôsob komunikácie, pri ktorom človek preháňa alebo skresľuje fakty, aby na ostatných zapôsobil alebo sa vyhol nepríjemným situáciám.

Prieskum prebiehal v druhej polovici roka 2022 na vzorke 136 ukrajinských študentov prvého ročníka Prešovskej univerzity, ktorí sa na Slovensku zdržiavali minimálne tri mesiace. Na zber údajov boli použité tri nástroje: škála životnej spokojnosti (Satisfaction with Life Scale), škála frekvencie používania skreslených informácií (Bullshitting Frequency Scale) a dotazník osobnostných čŕt Big Five Inventory-2 XS, konkrétne jeho dimenzia negatívnej emocionality. Výsledky boli analyzované prostredníctvom korelačných a mediačných analýz.

Zistenia potvrdili, že negatívna emocionalita je významne spojená s nižšou životnou spokojnosťou. Študenti, ktorí majú tendenciu intenzívnejšie prežívať nepríjemné emócie, hodnotia svoj život menej pozitívne. Okrem toho sa ukázalo, že skreslené informácie pôsobia ako čiastočný mediátor vo vzťahu medzi negatívnou emocionalitou a životnou spokojnosťou. Inými slovami, študenti so zvýšenou mierou negatívnych emócií častejšie využívajú zavádzajúce vyjadrenia, čo následne ovplyvňuje ich celkový pocit spokojnosti. Tento efekt však nie je silný, čo naznačuje, že existujú aj iné premenné, ktoré môžu daný vzťah ovplyvňovať, ako napríklad sociálna podpora, jazykové kompetencie alebo kvalita vzťahov s majoritnou spoločnosťou.

Berinšterová (2023) zároveň poukázala na širší kontext života ukrajinských študentov na Slovensku a zdôraznila, že používanie skreslených informácií môže predstavovať určitý copingový mechanizmus, ktorý síce umožňuje študentom vyrovnávať sa s náročnými situáciami, no z dlhodobého hľadiska nie je efektívny. Upozornila tiež, že ukrajinskí študenti sa často orientujú na vlastnú komunitu a podporu hľadajú najmä medzi krajanmi. To síce pomáha vytvárať pocit spolupatričnosti, ale zároveň môže brzdiť ich hlbšiu integráciu do slovenskej spoločnosti. Významným zdrojom stresu sú aj jazykové a kultúrne bariéry, ktoré ešte viac znižujú životnú spokojnosť.

Na základe zistení Berinšterová (2023) odporučila, aby univerzity venovali väčšiu pozornosť psychologickej podpore a poskytovaniu overených informácií, ktoré by znižovali potrebu uchyľovať sa k skresleným vyjadreniam. Dôležitú úlohu by mohli zohrávať aj jazykové kurzy, programy na zlepšenie kultúrnej adaptácie a podpora kontaktov so slovenskými študentmi. Takéto opatrenia by prispeli nielen k vyššej životnej spokojnosti, ale

aj k lepšej integrácii ukrajinských študentov do akademického a spoločenského prostredia Slovenska.

Vyhodnotenie dotazníkového prieskumu

Dotazník, ktorý sme distribuovali medzi respondentov je zložený z troch častí, z ktorých každá je zameraná na špecifické otázky. Prvá časť sa zaoberá jazykovou problematikou a porozumeniu v komunikácii. Druhá časť sa týka inklúzie v slovenskom prostredí, medzi slovenskými študentmi a učiteľmi. Tretia časť sa týka pomoci a podpory pre ukrajinských študentov zo strany fakulty, univerzity. Na základe dotazníka sme vyhodnotili aj rozdiely medzi jednotlivými študijnými programami, ktoré budú odovzdané vedeniu Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela.

Z prvej kategórie otázok sme zistili, že väčšina respondentov je na Slovensku 2 alebo 3 roky, čo znázorňuje graf 1.

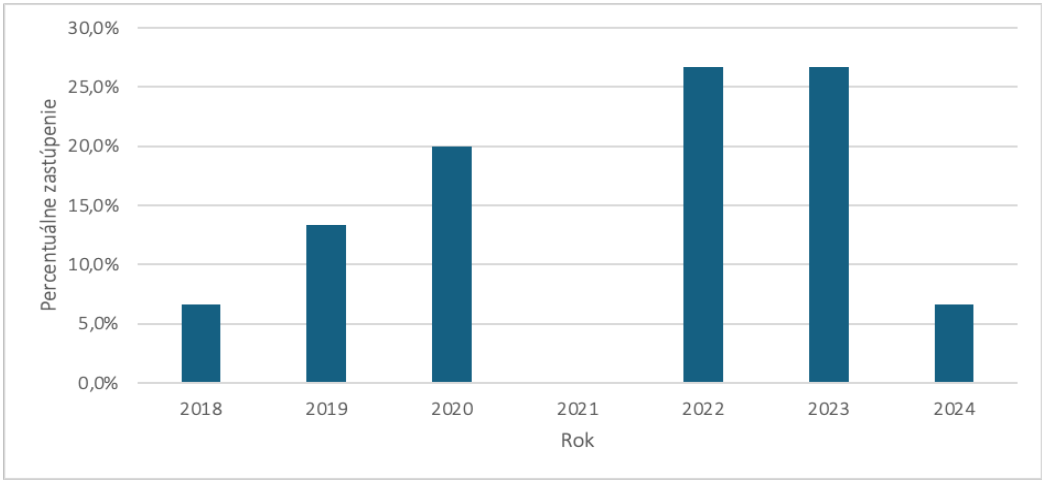

Graf 1 – Kedy ste prišli na Slovensko?
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa dotazníkového prieskumu

Iba jeden respondent je na Slovensku od roku 2024. Medzi úvodnými otázkami sme respondentov požiadali, aby pre potreby vyhodnotenia dotazníka sami ohodnotili úroveň svojej slovenčiny „podľa seba“. Ako je znázornené na grafe č. 2, polovica opýtaných ohodnotila samých seba na maximálny možný počet – päť bodov z piatich. Menej ako tri body z piatich neuviedol žiadny respondent.

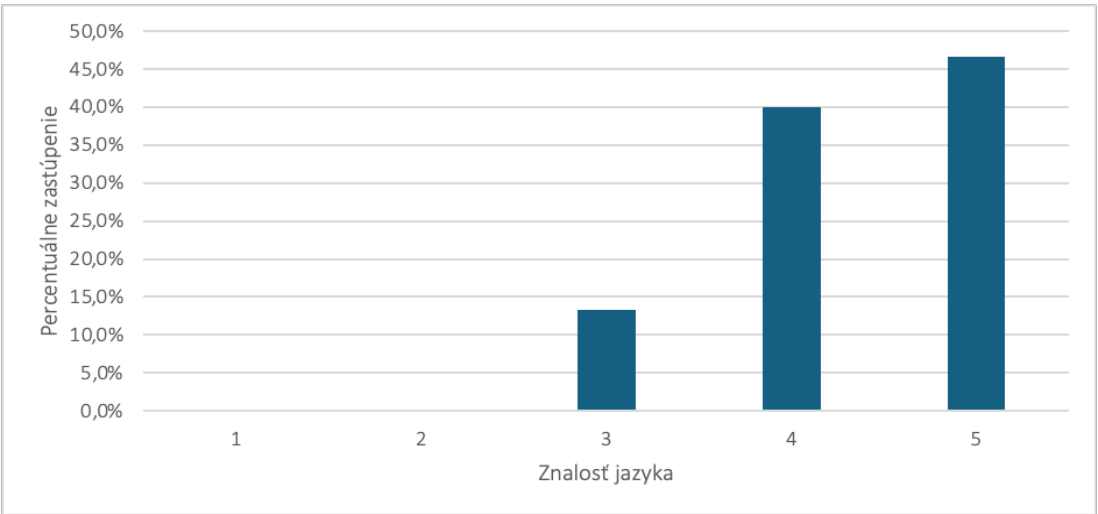

Graf 2 – Ako hodnotíte Vašu znalosť slovenského jazyka?
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa dotazníkového prieskumu

Dotazník sme distribuovali medzi študentov, ktorí študujú na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela v slovenskom jazyku. Slovenský jazyk pre nich až do príchodu na Slovensko bol cudzím jazykom a preto, napriek snahe porozumieť mu, môžu pociťovať ukrajinskí študenti isté jazykové bariéry počas štúdia. Na dve nasledujúce otázky mohli respondenti odpovedať na škále od 1 do 5, kde 1 znamená „najmenej“ a 5 znamená „najviac“.

Graf 3 znázorňuje vyhodnotenie odpovedí na otázky ohľadom zrozumiteľnosti prednášok, seminárov a cvičení a študijných materiálov. Otázka položená respondentom znela: „Ako veľmi sú pre Vás prednášky zrozumiteľné? (po jazykovej stránke)“. Viac ako 50 % študentov vybralo možnosť 5, čo predstavuje najvyššiu mieru porozumenia a ďalších 43 % vybralo možnosť 4.

Mierne menšia miera porozumenia bola zistená pri seminároch a cvičeniach. Na otázku „Ako veľmi sú pre Vás semináre / cvičenia zrozumiteľné? (po jazykovej stránke)“ vybralo možnosť 5 približne 47 % respondentov. Takisto ako pri predchádzajúcej odpovedi, žiadny z respondentov neuviedol menej ako 3. Samotná odpoveď 3 bola uvedená iba raz. Pri otázke o zrozumiteľnosti študijných materiálov 40 % opýtaných uviedlo, že rozumie úplne, avšak pri študijných materiáloch až 20 % študentov zvolilo možnosť 3.

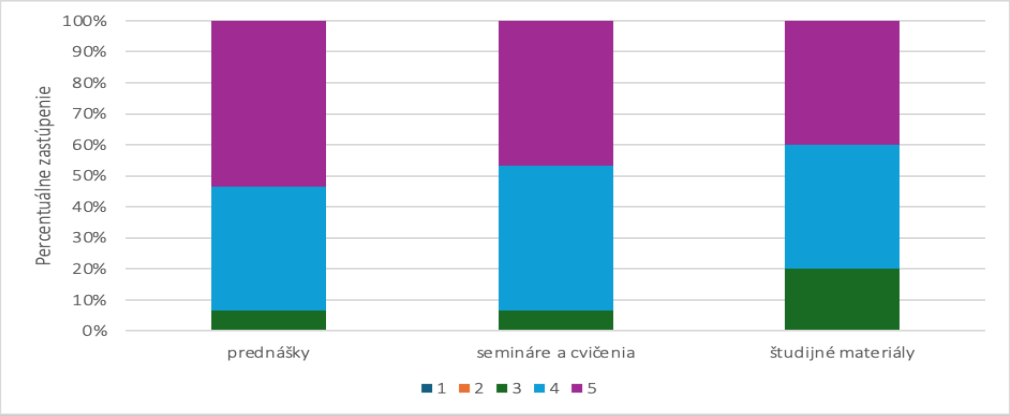

Graf 3 – Jazyková zrozumiteľnosť
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa dotazníkového prieskumu

Ohľadom úrovne jazykovej komunikácie sme respondentom položili otázku „Ako často zažívate problém s tým, že niekomu alebo niečomu nerozumiete?“ Ako znázorňuje aj graf 4, takmer polovica opýtaných zažíva tento problém veľmi zriedkavo. Možnosť takmer neustále nevybral žiadny respondent.

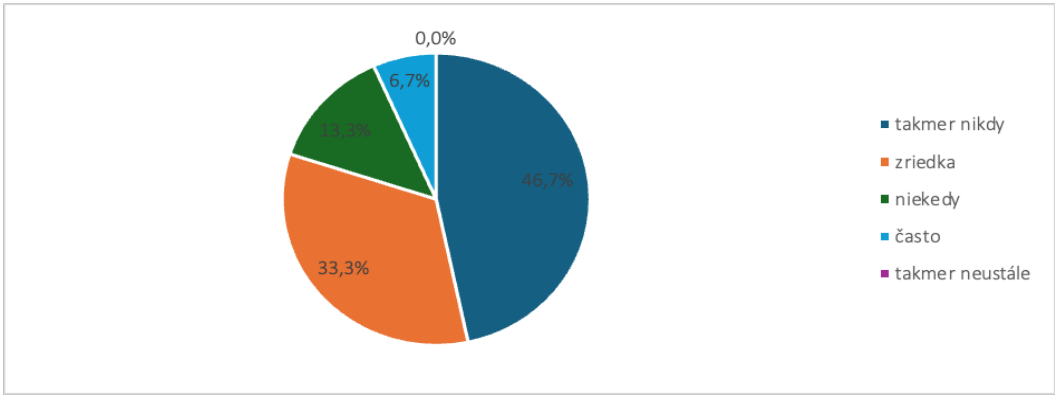

Graf 4 – Ako často zažívate problémy s tým, že niečomu alebo niekomu nerozumiete?
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa dotazníkového prieskumu

Horst a Coffé v štúdii How Friendship Network Characteristics Influence Subjective Well-Being (2012) zdôrazňujú, že kvalita a štruktúra priateľských sietí významne ovplyvňuje subjektívnu pohodu jednotlivca. Veľkosť sociálnej siete, frekvencia kontaktov a rozmanitosť priateľských väzieb prispievajú k pocitu spokojnosti, znižujú stres a podporujú duševné zdravie. V kontexte ukrajinských študentov na slovenských univerzitách tieto zistenia poukazujú na to, že častejšie a hlbšie sociálne interakcie so spolužiakmi môžu uľahčiť proces adaptácie, posilniť.

Ukrajinskí študenti pri príchode na Slovensku vo veľkej miere nikoho nepoznajú a najmä kvôli jazykovej bariére môže byť nadväzovanie kontaktov so slovenskými študentmi náročnejšie. Práve problematike sociálnych väzieb sú venované grafy 5 až 11.

Graf 5 znázorňuje odpovede na otázku „Ako často komunikujete so slovenskými spolužiakmi mimo výučby?“, pričom tretina respondentov uviedla, že takmer vôbec nekomunikuje so slovenskými študentmi. Viac ako 26 % respondentov uviedlo, že ich

komunikácia so slovenskými študentmi je zriedkavá. Iba približne 27 % respondentov uviedlo, že so slovenskými študentmi komunikujú často alebo veľmi často.

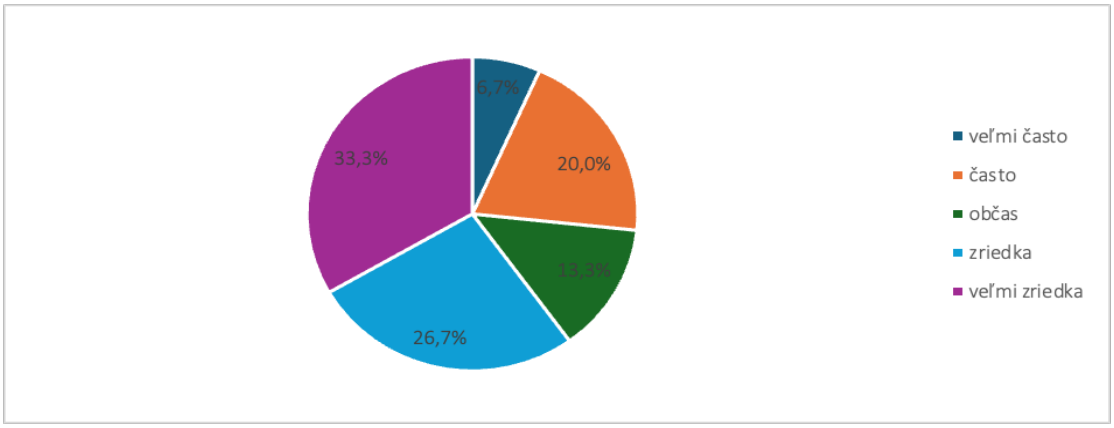

Graf 5 – Ako často komunikujete so slovenskými spolužiakmi mimo výučby?
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa dotazníkového prieskumu

V nadväznosti na predchádzajúcu otázku sme sa respondentov spýtali, či by ocenili väčšiu komunikáciu so slovenskými študentmi. Graf 6 znázorňuje, že 46,7 % respondentov odpovedalo „určite áno“ a takmer 7 % respondentov odpovedalo „skôr áno“.

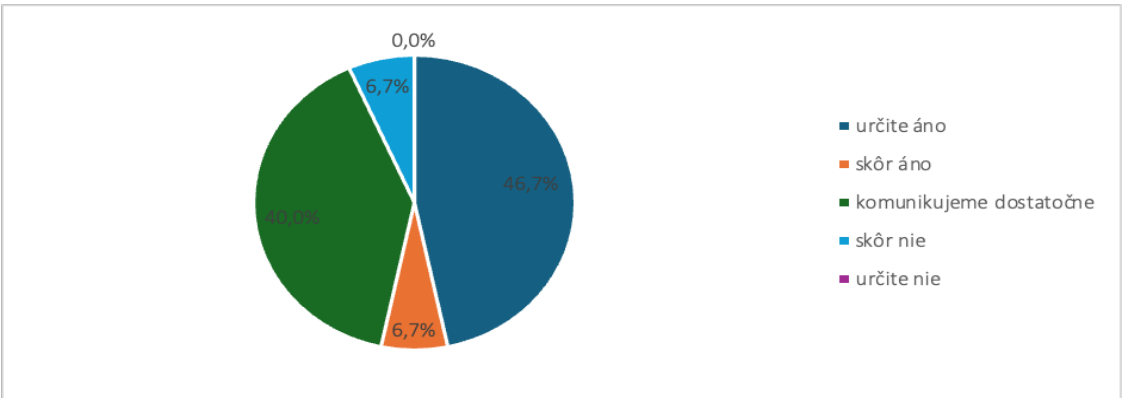

Graf 6 – Uvítali by ste, ak by sa s Vami slovenskí študenti rozprávali častejšie?
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa dotazníkového prieskumu

Rovných 40 % respondentov komunikuje so slovenskými študentmi „dostatočne“ a takmer 7 % respondentov odpovedalo skôr uprednostňuje komunikáciu so študentmi, ktorí nie sú Slováci. Odpoveď „určite nie“ neuviedol žiadny respondent. Týmto sa potvrdzujú zistenia Berinšterovej (2023), že mnohí ukrajinskí študenti, v našom prípade 47 %, uprednostňuje komunikáciu s inými Ukrajincami pred komunikáciou so slovenskými študentmi.

Keďže mnohí ukrajinskí študenti odišli z Ukrajiny v čase vojny, ich návšteva domova môže byť značne skomplikovaná, a tak sme sa pokúsili zistiť, ako celkovo sa mimo svojho domova ukrajinskí študenti cítia. Či už ide o školské alebo internátne prostredie. Ako znázorňuje graf 7, tretina opýtaných študentov sa cíti veľmi dobre a až 60 % sa cíti dobre. Možno teda hodnotiť, že ukrajinskí študenti na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela sa necítia v školskom a internátnom prostredí zle, práve naopak.

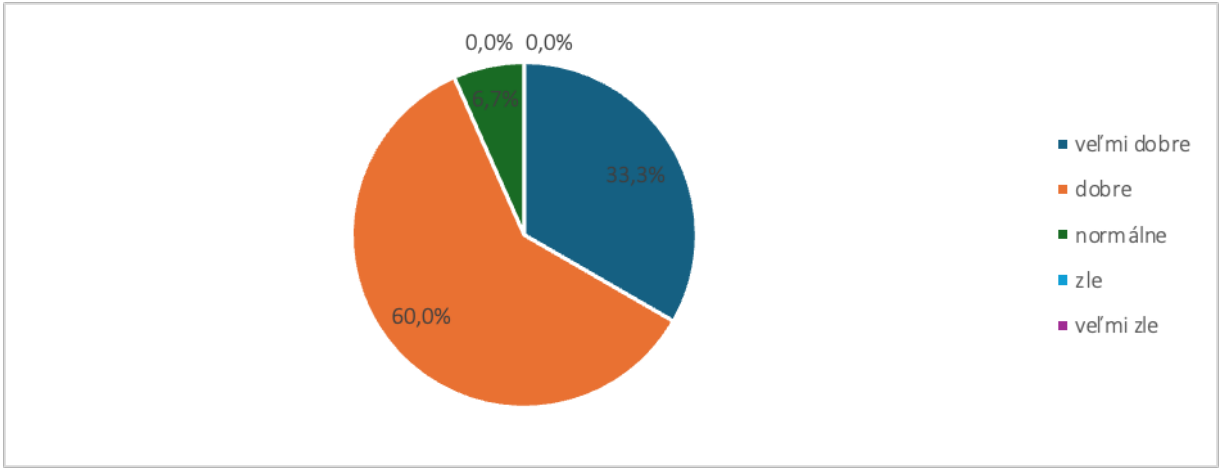

Graf 7 – Ako sa cítite v prostredí univerzity alebo internátu?
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa dotazníkového prieskumu

Nasledujúca dvojica otázok bola zameraná na vnímanie slovenských študentov očami ukrajinských študentov, ale tiež na pocit ukrajinských študentov, ako si myslia, že sú vnímaní slovenskými študentmi. Z grafu 8, ktorý znázorňuje odpovede na otázku „Ako vnímate slovenských študentov / spolužiakov?“ vyplýva, že ani jeden respondent neuviedol možnosť „zle“ alebo „veľmi zle“.

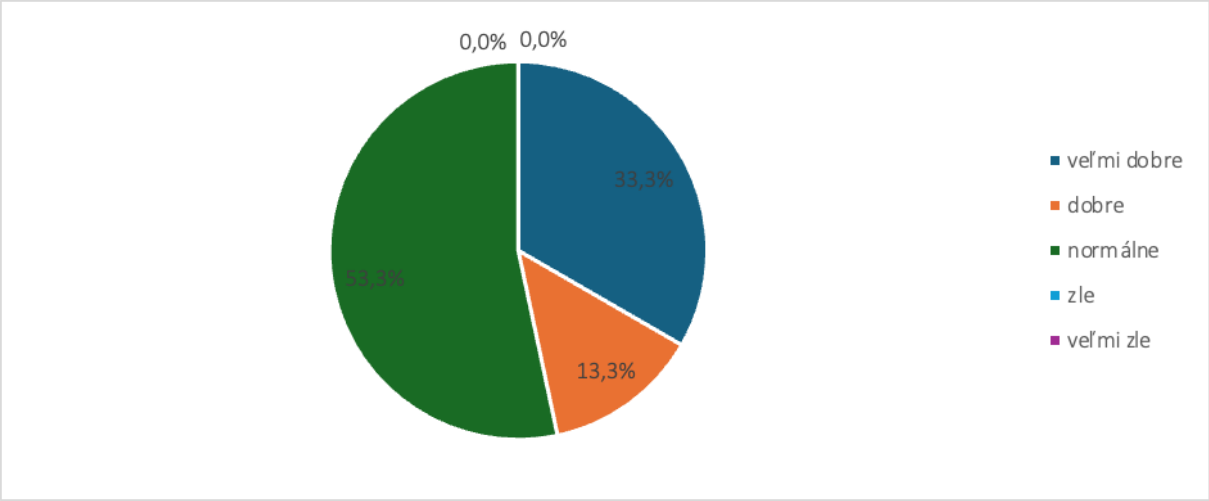

Graf 8 – Ako vnímate slovenských študentov/spolužiakov?
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa dotazníkového prieskumu

Takmer 47 % respondentov vníma slovenských študentov pozitívne. Pokiaľ však ide o pocit, ako sú podľa ukrajinských študentov oni sami vnímaní slovenskými študentmi, čo znázorňuje graf 9, až 13,3 % respondentov uviedlo, že majú pocit, že ich slovenskí študenti vnímajú „zle“.

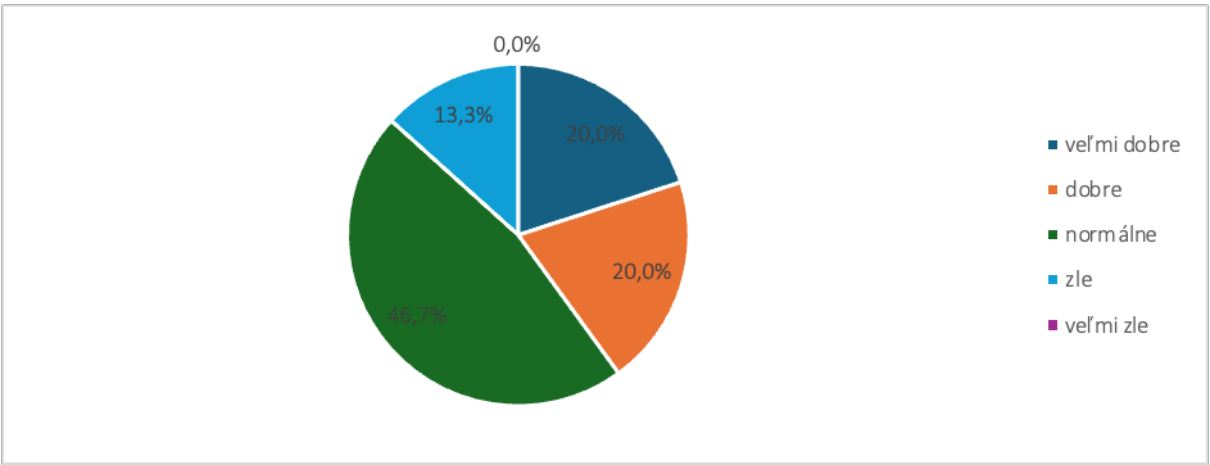

Graf 9 – Ako podľa Vás vnímajú slovenskí študenti konkrétne Vás?
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa dotazníkového prieskumu

Totožná dvojica otázok bola zameraná aj na vyučujúcich. Pri otázke „Ako vnímate slovenských učiteľov?“, ktorej odpovede sú uvedené v grafe 10, viac ako 73 % respondentov vybralo možnosť „veľmi dobre“. Zvyšných takmer 27 % uviedlo možnosť „dobre“. Možnosti 3, 2 ani 1 neuviedol žiadny respondent. Rovnako aj tu sme sa pýtali na opačný pohľad, ktorý znázorňuje graf 11. Na otázku „Ako podľa Vás vnímajú slovenskí učitelia konkrétne Vás?“ zvolilo takmer 74 % respondentov možnosť „dobre“ a zvyšných viac ako 26 % uviedlo možnosť „veľmi dobre“. Takisto možnosti 3, 2 ani 1 neuviedol žiadny respondent.

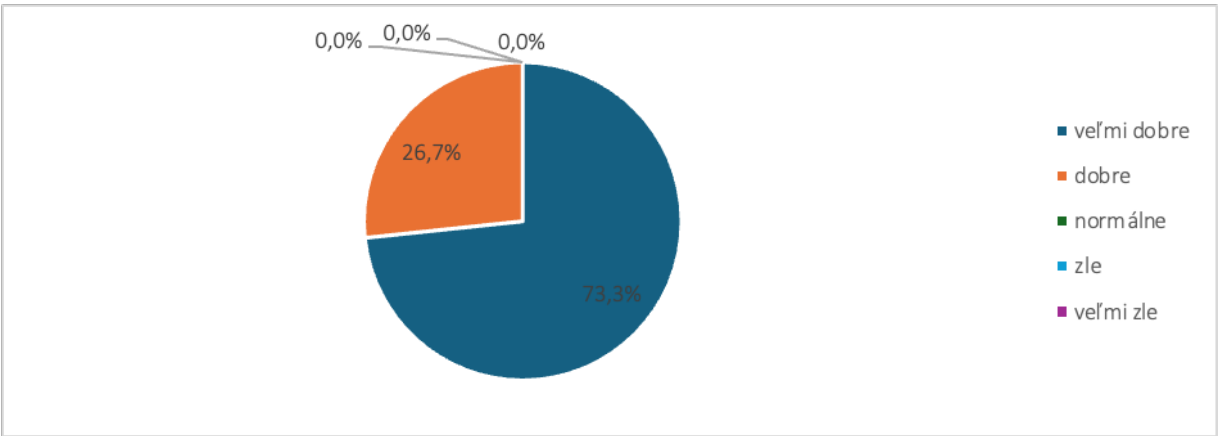

Graf 10 – Ako vnímate slovenských učiteľov?
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa dotazníkového prieskumu

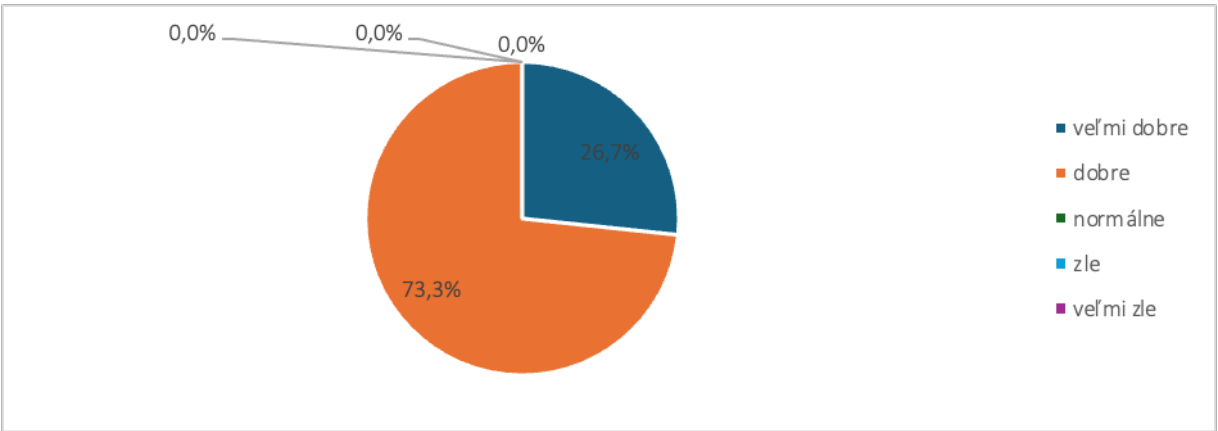

Graf 11 – Ako podľa Vás vnímajú slovenskí učitelia konkrétne Vás?
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa dotazníkového prieskumu

V poslednej časti dotazníkového prieskumu sme sa zamerali na názory ukrajinských študentov na ich skúsenosti s akoukoľvek podporou, alebo naopak, či sa niekedy cítili znevýhodnení. Graf 12 znázorňuje odpovede na otázku týkajúcu sa všeobecnej podpory zo strany Univerzity Mateja Bela, resp. zo strany Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela, nakoľko mnohí študenti nerozlišujú medzi tým, či je poskytovaná podpora zo strany univerzity alebo fakulty.

Na otázku „Ako hodnotíte podporu poskytovanú zo strany univerzity pre ukrajinských študentov?“ možnosť „nízku podporu zo strany univerzity“ uviedol iba jeden respondent. Takmer 47 % respondentov uvádza, že vnímajú priemernú podporu zo strany univerzity. Presne 20 % respondentov vníma veľmi dobrú podporu.

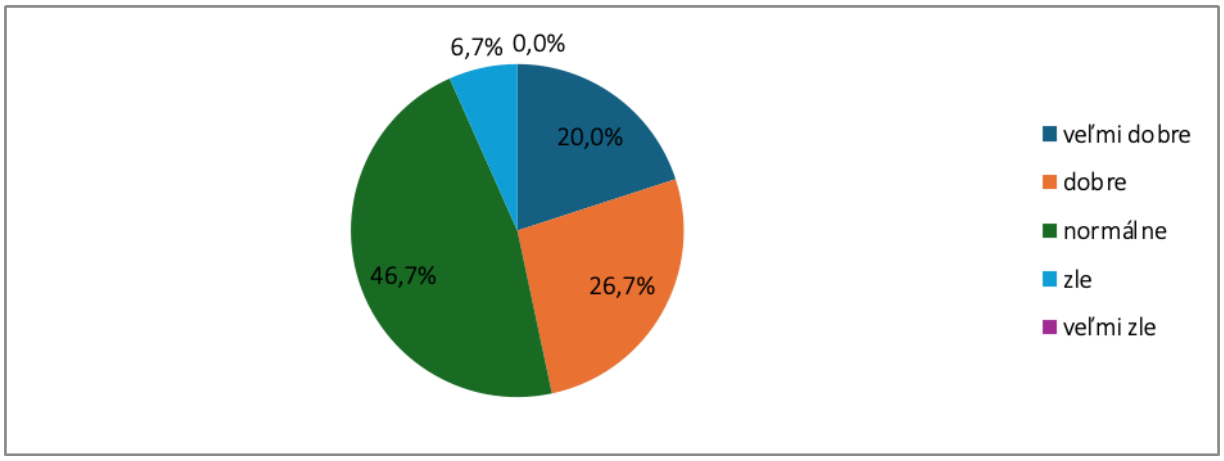

Graf 12 – Ako hodnotíte podporu poskytovanú zo strany univerzity pre ukrajinských študentov?
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa dotazníkového prieskumu

V nadväznosti na poslednú otázku sme dali respondentom priestor vyjadriť sa, čo považujú za najväčšiu podporu a naopak, aká podpora im zo strany školy (či už fakulty alebo univerzity) chýba. Respondenti pozitívne vnímajú najmä zrozumiteľnú výučbu a ochotu zo strany učiteľov pomôcť najmä pri jazykových prekážkach, tiež psychologickú podporu a pochopenie zo strany vyučujúcich. Viacerí respondenti oceňujú veľmi veľkú podporu a ochotu zo strany

študijného oddelenia Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela. V neposlednom rade respondenti ocenili možnosť výberového predmetu „slovenčina pre cudzincov“.

Respondenti rovnako dostali možnosť vyjadriť sa k nedostatočnej podpore a navrhnúť na základe ich skúseností kroky, ktoré by im mohli pomôcť. Na otázku „Aká konkrétna podpora pre ukrajinských študentov zo strany univerzity chýba?“ najviac respondentov uviedlo práve ťažké nadväzovanie známostí so slovenskými študentmi. Ocenili by viac príležitostí na spoločné aktivity so slovenskými študentmi, ktoré by viedli k vzájomnému zblíženiu. Zároveň by ocenili detailnejšie vysvetlenie najmä administratívnych postupov týkajúcich sa výberu predmetov, internátov a pod.

Poslednou otvorenou otázkou sme chceli zistiť čo konkrétne považujú ukrajinskí študenti na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela za najväčšiu komplikáciu, resp. prekážku pri ich štúdiu a pobyte na Slovensku. Pri otázke „Čo je pre Vás najväčšou bariérou alebo prekážkou v štúdiu? Čo Vám robí najväčšie problémy?“ najviac respondentov uviedlo práve jazykové bariéry, avšak najmä zo začiatku štúdia. Viacerí respondenti tiež uviedli, že sa necítia ako súčasť tímu medzi slovenskými spolužiakmi, prípadne sa zo strany spolužiakov stretávajú s predsudkami kvôli národnosti.

Okrem uvedeného respondenti uviedli ako bariéry v úspešnom štúdiu pomerne časté študijné materiály v českom jazyku, ktorému napriek dobrej znalosti slovenského jazyka, na rozdiel od slovenských študentov, nerozumejú. Respondenti tiež uviedli ako pociťovaný problém zhoršené hodnotenie, resp. „strhávanie bodov“ za neúčasť na seminároch, čo im do istej miery komplikuje cestovanie za rodinou alebo k lekárom na Ukrajinu.

Na dve záverečné otázky dotazníka týkajúce sa skúseností so šikanou kvôli ich národnosti mali respondenti možnosť odpovedať iba „áno“ alebo „nie“. Odpovede sú znázornené na grafoch č. 13 a č. 14. Na otázku „Stretli ste sa niekedy počas štúdia na univerzite so šikanou zo strany spolužiakov kvôli tomu, že ste z Ukrajiny?“ odpovedalo takmer 29 % respondentov „áno“ a 71 % odpovedalo „nie“. Z uvedeného vyplýva, že takmer každý tretí ukrajinský študent pocítil počas štúdia šikanu zo strany slovenských študentov, čo považujeme za veľmi dôležité zistenie. Rovnakú otázku sme položili aj so zameraním na vyučujúcich.

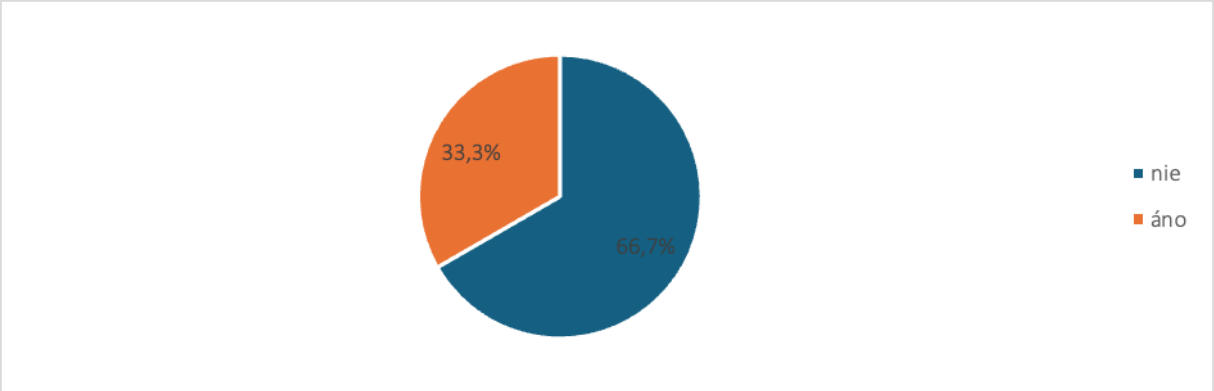

Graf 13 – Stretli ste sa niekedy počas štúdia na univerzite so šikanou zo strany spolužiakov kvôli tomu, že ste z Ukrajiny?
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa dotazníkového prieskumu

Pri otázke „Stretli ste sa niekedy počas štúdia na univerzite so šikanou zo strany učiteľov kvôli tomu, že ste z Ukrajiny?“ viac ako 93 % respondentov uviedlo možnosť „nie“ a menej ako 7 % možnosť „áno“.

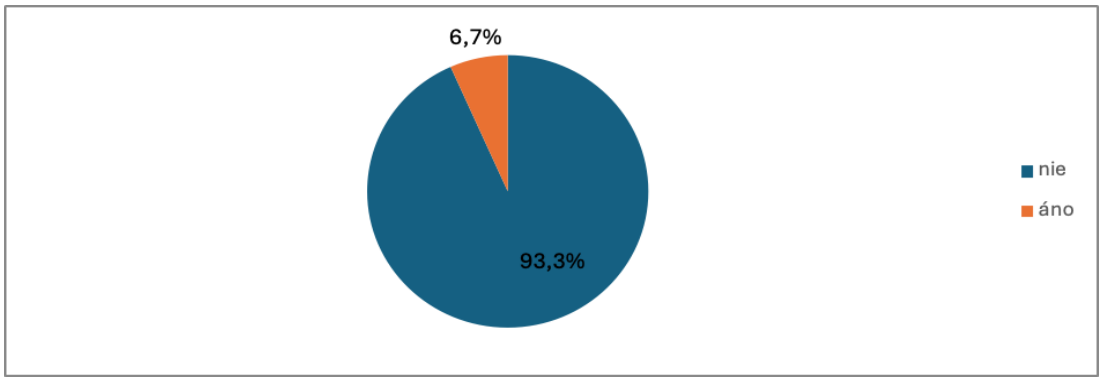

Graf 14 – Stretli ste sa niekedy počas štúdia na univerzite so šikanou zo strany vyučujúcich kvôli tomu, že ste z Ukrajiny?
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa dotazníkového prieskumu

Záver

Na základe zrealizovaného prieskumu môžeme zhodnotiť, že ukrajinskí študenti na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela sa vedia pomerne dobre prispôsobiť slovenskému prostrediu, ale nie je to pre nich úplne ľahké a takýto proces zaberie dlhší čas. Najväčším problémom, ktorý sme z nášho dotazníku vypozorovali, je jazyková bariéra. Táto je prekážkou najmä na začiatku štúdia, čo vedie k ťažšiemu nadväzovaniu kontaktov so slovenskými študentmi, o čom vo svojej štúdii písali aj Hlaďo a kol. (2023).

Viacerí študenti sa necítia byť súčasťou kolektívu, čo potvrdzuje, že adaptácia nie je len o škole a výučbe, ale aj o medziľudských vzťahoch mimo nej. Pozitívne vnímame fakt, že univerzita poskytuje týmto študentom pomoc, či už vo forme štipendií, výučby slovenského jazyka, alebo ochoty zo strany pedagogických, ale aj nepedagogických zamestnancov. Ukrajinskí študenti oceňujú prístup študijného oddelenia a možnosť navštevovať predmet „slovenčina pre cudzincov“, ktorý, aj keď nebol primárne určený pre nich, vykazuje do budúcna sľubnú perspektívu. Napriek tomu viacerí ukrajinskí študenti vnímajú, že by potrebovali viac možností na spoločné aktivity so slovenskými študentmi, aby sa cítili prirodzenejšie a lepšie začlenení. Tu vidíme rovnako prienik problému so žiakmi základných škôl, o ktorých písali Hlaďo a kol. (2024).

Na základe nášho prieskumu do budúcnosti odporúčame najmä posilniť jazykové kurzy a pridať viac možností na tréning bežnej komunikácie, napríklad spoločné skupinové práce alebo aktivity so slovenskými študentmi. Za veľmi dôležité považujeme minimalizovanie študijných materiálov a podkladov v českom jazyku, ktorému ukrajinskí študenti nerozumejú v dostatočnej miere. Ideálne by bolo tieto postupne úplne eliminovať a nahradiť ich slovenskými alebo anglickými materiálmi. Určite odporúčame organizovať spoločné akcie, či už školské alebo mimoškolské, kde by ukrajinskí a slovenskí študenti mali možnosť lepšie sa spoznávať.

Veľmi nápomocné by pre ukrajinských študentov bolo zlepšenie prehľadnosti informácií o administratíve a štúdiu. Tieto materiály by mohli byť uverejnené aj v ukrajinskom alebo

anglickom jazyku. Nevyhnutnosťou podľa nášho názoru je naďalej udržiavať a zdokonaľovať psychologickú pomoc pre študentov z Ukrajiny, pretože mnohí z nich stále riešia problémy spojené so situáciou na Ukrajine. Títo študenti môžu byť aj celé roky oddelení od svojich rodín, ktoré nemajú možnosť navštíviť, čo jednoznačne vplýva negatívne na psychické zdravie.

Na záver možno zhodnotiť, že aj keď sa ukrajinskí študenti na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela necítia zle, stále je priestor na zlepšenie najmä v uvedených oblastiach. Ak sa podarí posilniť znalosť slovenského jazyka, tým aj komunikáciu so slovenskými spolužiakmi, a zároveň sociálnu a psychologickú podporu, inklúzia ukrajinských študentov bude jednoduchšia a rýchlejšia, vďaka čomu sa títo študenti budú cítiť väčšou súčasťou nielen akademického života na Slovensku.

Tento článok odporúčal na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
Ing. Ján Kollár, PhD.

Použitá literatúra

1. BERINŠTEROVÁ, M., 2023. The experience of Ukrainian students in Slovakia: The mediating role of misleading information between negative emotionality and life satisfaction. In*: Individual and Society | Človek a spoločnosť, 26(2).* Slovenská akadémia vied, 1–16. https://individualandsociety.org/journal/2023/2/pdf/the-experience-of-ukrainian-students-in-slovakia-the-mediating-role-of-misleading-information-between-negative-emotionality-and-life-satisfaction
2. Európska komisia, 2022. *Supporting refugee learners from Ukraine in higher education in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/supporting-refugee-learners-ukraine-higher-education-europe-2022
3. HLAĎO, P. ET AL., 2023. *Adaptace ukrajinských žáků na vzdělávání v českých základních školách*. Brno: SYRI. https://www.syri.cz/data/uploadHTML/files/PUBLIKACE/adaptace-ukrajinskych-zaku-na-vzdelavani-v-ceskych-zakladnich-skolach-syri.pdf
4. HLAĎO, P. ET AL., 2024. "The schools try, but…": A holistic perspective on the social adaptation of Ukrainian refugee students in Czech schools. In: *Learning, Culture and Social Interaction*, 48, 1–18. https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2024.100854
5. OECD, 2022. *Supporting the social and emotional well-being of refugee students from Ukraine in host countries.* https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/11/supporting-the-social-and-emotional-well-being-of-refugee-students-from-ukraine-in-host-countries_d7250ef7/af1ff0b0-en.pdf
6. Slovenská rektorská konferencia, 2022. *Slovenské univerzity podporujú ukrajinských študentov a akademikov.* https://www.srk.sk/sk/pre-media/tlacove-spravy/561-ts-slovenske-univerzity-podporuju-ukrajinskych-studentov-a-akademikov
7. SRAVANTI, L., 2017. Interpersonal relationships: Building blocks of a society. In: *Indian J Psychiatry*, 59(1), 123. https://doi.org/10.4103/psychiatry.IndianJPsychiatry_70_17
8. CHOI, M., 2021. More than Meets the Tie: Examining the Role of Interpersonal Relationships in Social Networks. In: *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media*, *15*(1), 105–116. https://arxiv.org/abs/2105.06038
9. HORST, M. A H. COFFÉ, 2012. How Friendship Network Characteristics Influence Subjective Well-Being. In: *Soc Indic Res.* 107(3), 509–529. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22707845/
10. KIM, T., T. EOM A S. PARK, 2021. Impact of Social Network Size and Contact Frequency on Resilience in Community-Dwelling Healthy Older Adults Living Alone in the Republic of Korea. In: *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(11), 1–12. https://doi.org/10.3390/ijerph18116061

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189